

สถานการณ์ โครงการเขื่อนบนแม่น้ำโขง

แม่น้ำโขงเป็นหนึ่งในแม่น้ำที่มีความยาวอันดับต้นๆ ของโลก โดยมีความยาวประมาณ 4,909 กิโลเมตร โดยมีต้นน้ำอยู่ที่ประเทศจีน บริเวณมณฑลชิงไห่ และถือเป็นแหล่งน้ำที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศน์สูง มีประชากรอาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก แม่น้ำโขงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชากรบริเวณลุ่มแม่น้ำมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำการประมงกว่า 2 ล้านตันต่อปี ไปจนถึงเกษตรกรรมที่ปลูกข้าวได้กว่า 32 ล้านตันต่อปี

อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน ทำให้จีนมีการวางแผนพัฒนาโครงการสร้างเขื่อนบริเวณแม่น้ำโขง เพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้า ซึ่งจีนตระหนักถึงความขาดแคลนน้ำในการผลิตไฟฟ้าในอนาคต ขณะที่ความต้องการมีมากขึ้น เช่นเดียวกับลาวที่ได้มีการเสนอแผนโครงการผลักดันการสร้างเขื่อนอย่างรวดเร็วในพื้นที่บริเวณแม่น้ำโขงตอนล่าง เป็นผลให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวประสบกับปัญหาทรัพยากรลดลงอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน

การสร้างเขื่อนบริเวณตอนบนแม่น้ำโขงของจีน

จีนเป็นชาติแรกที่เริ่มแผนก่อสร้างเขื่อนในบริเวณแม่น้ำโขง โดยมีโครงการสร้างเขื่อนถึง 14 เขื่อน ปัจจุบันจีนสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงเสร็จแล้ว 6 เขื่อน อันได้แก่ เขื่อนกอนกาเฉียว, เขื่อนเซียวหวาน, เขื่อนมานวาน, เขื่อนต้าเฉาซาน, เขื่อนนั่วจาตูและเขื่อนจินหง โดยเขื่อนเซียวหวาน ที่มีกำลังผลิตติดตั้ง 4,200 เมกะวัตต์ และมีความสูงกว่า 200 เมตร เขื่อนนั่วจาตู มีกำลังผลิตติดตั้งที่สูงมากขึ้นกว่าเดิมถึง 5,850 เมกะวัตต์ การผลิตเขื่อนขนาดใหญ่และเป็นจำนวนมากของจีนได้ช่วยส่งเสริมการใช้พลังงานน้ำในการผลิตไฟฟ้าเพื่อตอบสนอง

ความต้องการในประเทศและเพื่อการส่งออกจีน แต่ขณะเดียวกันก็จะส่งผลกระทบต่อหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

ผลกระทบหลังจากการสร้างเขื่อนของจีน ได้ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงเริ่มเปลี่ยนไป และเห็นชัดเจนมากขึ้นในปี พ.ศ. 2545 เมื่อการเกิดน้ำขึ้นน้ำลงไม่เป็นเวลา ได้ส่งผลกระทบต่ออพยพของปลาในแม่น้ำ บริเวณตลิ่งเริ่มพังทลาย เกิดมาจากกระแสน้ำที่เปลี่ยนทิศทางการไหล ความเสียหายที่เกิดขึ้นครอบคลุมพื้นที่อยู่อาศัย ที่ตั้งสาธารณสุข และพื้นที่ทำการเกษตร ไม่ว่าจะเป็น บ้านดอนที่ อ.เชียงของ, บ้านต้นผึ้งในลาว เป็นต้น วงจรการอพยพของปลาที่ถูกทำลายได้ทำให้พันธุ์ปลาลดน้อยลง ชาวบ้านจับปลาได้น้อยมีรายได้ลดลง ขณะที่พื้นที่เกษตรเริ่มประสบกับปัญหาน้ำท่วมผลผลิตต่างๆ

การสร้างเขื่อนบริเวณตอนล่างของแม่น้ำโขง

ขณะที่บริเวณตอนล่างของแม่น้ำโขง ก็เริ่มมีการวางแผนโครงการการสร้างเขื่อนขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเขื่อนที่กำลังเป็นประเด็นและได้รับความสนใจจากคนจำนวนมาก คือ เขื่อนไซยะบุรี และเขื่อนดอนสะโฮง ที่มีการนำเสนอและการผลักดันแบบรวดเร็วโดยปราศจากการศึกษาผลกระทบข้ามพรมแดนและไม่ได้มีการทำประชาคมกับภาคประชาชน

เขื่อนไซยะบุรี

ตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของลาว มีการดำเนินการโดยไม่ได้มีการคำนวณความเสียหายของโครงการ และปราศจากความตกลงร่วมกันของประเทศสมาชิกกรรมาธิการแม่น้ำโขง โดยเขื่อนไซยะบุรี มีกำลังติดตั้ง 1,285 เมกกะวัตต์ มีความเกี่ยวข้องกับไทย จากการร่วมลงทุนของ 4 บริษัท คือ บริษัท ไฟฟ้าไซยะบุรี จำกัด ขึ้นมาดำเนินการ มีบริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 57.5% บริษัท นที ซินเนอร์ยี จำกัด (บริษัทลูกของ ปตท.) ถือหุ้น 25% บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) (บริษัทลูกของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ.) ถือหุ้น 12.5% และ บริษัท พี.ที.คอนสตรัคชั่นแอนด์อิริเกชั่น จำกัด ถือหุ้น 5% โดยมีแหล่งเงินทุนมาจากธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ในประเทศไทย ไฟฟ้าที่ได้ 95% จะถูกส่งกลับมาขายยังประเทศไทย โดยที่แผนโครงการเขื่อนไซยะบุรี ถูกบรรจุอยู่ในแผน PDP ปี พ.ศ. 2555 ของประเทศไทยอีกด้วย

เขื่อนดอนสะโฮง

เป็นแผนการก่อสร้างเขื่อนโครงการที่ 2 ถูกเสนอโดยลาว โดยปราศจากความตกลงร่วมกันและขาดการศึกษาที่เหมาะสมเช่นเดียวกับโครงการเขื่อนไซยะบุรี โดยจะตั้งอยู่ในบริเวณตั้งอยู่ในแม่น้ำโขงสายหลัก บริเวณน้ำตกคอนพะเพ็ง (หรือที่รู้จักกันในชื่อ สี่พันดอน) ทางตอนใต้ของลาว เป็นเขื่อนที่มีความสูงประมาณ

30-32 เมตร สามารถผลิตไฟฟ้าได้ 260-380 เมกะวัตต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งมาที่ประเทศไทยหรือกัมพูชา ผู้พัฒนาโครงการนี้ได้แก่ บริษัท เมกะเพิร์สท คอร์ปอเรชั่น จำกัด เชื่อกันว่าบริเวณที่ตั้งของเขื่อนดอนสะโฮง เป็นโครงสร้างที่ขวางกั้นฮูสโฮง ที่เป็นช่องทางน้ำที่ปลามักจะอพยพ

ด้วยเหตุที่การสร้างเขื่อนทั้งบริเวณตอนบนและบริเวณตอนล่างของแม่น้ำโขงจะก่อให้เกิดผลกระทบตามมาแก่แม่น้ำโขง ทรัพยากรและวิถีชีวิตของประชาชนริมฝั่งแม่น้ำ ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวของมวลชน และองค์กรเอกชนต่างๆ ที่ออกมาต่อต้านเพื่อให้เกิดการยุติหรือทำการทบทวนโครงการก่อสร้างเขื่อนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ความเคลื่อนไหวและกระบวนการต่อต้านการสร้างเขื่อน

โครงการก่อสร้างเขื่อนถูกจับตามองทั้งจากประชาชนในพื้นที่ องค์กรภาคประชาสังคม คนภายนอก และกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในการสร้างเขื่อนในบริเวณดังกล่าว ซึ่งถือเป็นแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างสูง มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องมานานหลายปีทั้งจากองค์กรในระดับนานาชาติ ประชาชนในท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ได้แก่

- เดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2552 มีการเคลื่อนไหวทำพิธีสืบทอดแม่น้ำโขงที่ อ.เชียงทอง จ.เชียงราย
- เดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2553 สื่อมวลชนลงพื้นที่ศึกษากรณีแม่น้ำโขงแห่ง ที่ จ.เชียงราย และตามาด้วยการจัดโครงการสืบทอดแม่น้ำโขง สร้างเขื่อนรักษัพันธ์ปลา 2 ฝั่งแม่น้ำของไทยและลาว ในวันที่ 29 ต่อมาในวันที่ 1 – 3 เมษายน ภาคประชาสังคมรวมตัวกับองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งจากท้องถิ่นและนานาชาติ จัดเวทีเรียกร้องให้หน่วยงานแก้ไขปัญหาและรับทราบปัญหา
- ปี พ.ศ. 2554 มีการทำพิธีสืบทอดแม่น้ำโขง อ.ปากชม จังหวัดเลย ในวันหยุดเขื่อนโลก พร้อมทั้งการณรงค์ต่างๆ ตามมาด้วยการจัดกลุ่มคาราวาน 7 จังหวัดลุ่มแม่น้ำโขงภาคอีสานด้านไชยะบุรี ในวันที่ 4 - 8 เมษายน ได้พูดคุยเกี่ยวกับภัยจากเขื่อนไชยะบุรีผลกระทบต่อแม่น้ำ วันที่ 18 - 19 กลุ่มณรงค์ยื่นหนังสือต่อต้านเขื่อนไชยะบุรีกับสถานทูตลาว ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภาและ ข.การช่าง ขณะที่ด้านนานาชาติ สว. อเมริกา จิม เว็บบ์ ออกแถลงการณ์คัดค้านเขื่อนไชยะบุรีที่จะส่งผลกระทบต่ออุษาคเนย์ ต่อมาอเมริกาออกมาแถลงการณ์เห็นด้วยให้มีการทบทวนโครงการดังกล่าว
- ปี พ.ศ. 2555 ผู้ต่อต้านจัดโครงการธรรมาตราเพื่อแม่น้ำโขงโดยการเดินธรรมาตรา ชาวบ้านลุ่มแม่น้ำโขงภาคเหนือ - อีสานบุกยื่นหนังสือแก่ ข. การช่าง 29 มิถุนายน ชาวกัมพูชากว่า 200 คนออกมาประท้วงการสร้างเขื่อนของลาว ขณะที่กลุ่มต่อต้านเขื่อนออกมาลอยเรือประท้วงในการประชุมที่ อาเซม วันที่ 5 พฤศจิกายน

- เดือนมกราคม พ.ศ. 2556 มีการดำเนินโครงการธรรมยาตราเพื่อแม่น้ำโขงครั้งที่ 2 ขึ้น และในวันที่ 1 พฤศจิกายน พันธมิตรปกป้องแม่น้ำโขงยื่นจดหมายเรียกร้องให้หยุดโครงการเขื่อนด้วยความกังวลใจเกี่ยวกับพื้นที่บริเวณสี่พันดอนที่จะส่งผลกระทบต่ออพยพของปลา
- 16 มกราคม ปี พ.ศ. 2557 คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง(MRC) เสนอให้โครงการดอนสะโฮงเข้าวาระการประชุมพูดคุยเกี่ยวกับการบริหารโครงการเขื่อนที่ลาวดำเนินการโดยไม่แจ้งต่อ MRC ว่าจะสร้างเขื่อนทั้งที่กฎกำหนดให้ ต้องแจ้งให้ไทย กัมพูชา เวียดนามทราบ มีการปรึกษาและเห็นชอบด้วย ต่อมามีการจัดงานวันหยุดเขื่อนโลกพร้อมทั้งขั้รถ นำเรือล่องออกไปเพื่อประท้วงการสร้างเขื่อน ก่อนที่ 4 เมษายน ชมรมนักข่าวอาเซียนจะจัดงานเสวนา น้ำโขงแล้ง : ผลกระทบโครงการเขื่อนตอนบนในเขตจีน ขึ้นเพื่อพูดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน

แน่นอนว่านอกเหนือจากความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการระงับหรือยกเลิกแผนการสร้างเขื่อนที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวแล้ว ยังมีการเข้าไปทำการสำรวจวิจัย ศึกษา เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณแม่น้ำโขงออกมามีพิมพ์เป็นจำนวนมากและยังมีการนำข้อมูลมาเผยแพร่ให้ออกสู่ภายนอกผ่านการเสวนา การพูดคุยและการทำรายการโทรทัศน์ต่างๆ ปัจจุบันโครงการสร้างเขื่อนหลายที่ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว หลายที่ยังคงอยู่ระหว่างการดำเนินการ ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านก็ยังคงเกิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อเรียกร้องให้มีการยุติโครงการไปจนถึงให้มีการทำศึกษาอย่างรอบคอบเพื่อรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ เพื่อคงไว้ซึ่งผลผลิตและวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบแม่น้ำโขงเอาไว้

ที่มา :

เขื่อนแม่น้ำโขงตอนบนในจีนและผลกระทบข้ามพรมแดน. (25 เมษายน 2557). <http://www.livingriversiam.org>

เมื่อแม่น้ำ (โขง) ถูกถมกินโต๊ะ (1). (25 เมษายน 2557). <http://thaipublica.org>

การสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง(1): วิถีชีวิตคนริมโขง. (25 เมษายน 2557). <http://thaipublica.org>

การสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง (2): มูลค่าทางเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง. (25 เมษายน 2557).

<http://thaipublica.org>

การสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง (3): โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ เปลี่ยนแม่น้ำโขง ไม่เหมือนเดิมอีกแล้ว!. (25 เมษายน

2557). <http://thaipublica.org>

จดหมายเปิดผนึกพันธมิตรปกป้องแม่น้ำโขงถึงสื่อนายกรัฐมนตรี – หยุดเขื่อนตอนสะโฮง. (25 เมษายน 2557).

<http://thaipublica.org>

เขื่อนในแม่น้ำโขงตอนล่าง. (25 เมษายน 2557). <http://thaipublica.org>

4 ประเทศก่อสร้าง “เขื่อนตอนสะโฮง” ในแม่น้ำโขง ไม่มีข้อสรุปว่าขบวนการต้อง “ปรึกษาหารือล่วงหน้า” หรือ “แจ้งให้ทราบ”ง. (25 เมษายน 2557). <http://thaipublica.org>

แม่น้ำโขง: อีสรแห่งสายน้ำ. (25 เมษายน 2557). <https://www.facebook.com>

แปลและเรียบเรียงโดย

ฝ่ายข้อมูลสนับสนุน บริษัท อิมเมจ พลัส คอมมิวนิเคชั่น จำกัด : 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2557